

**Методичні рекомендації РЦШО ПОІППО ім. М.В. Остроградського
для інклюзивно-ресурсних центрів та педагогів закладів освіти
Полтавської області з інклюзивним навчанням
щодо організації освітнього процесу у 2021-2022 навчальному році.**

На сучасному етапі розвитку суспільства у Полтавській області продовжує здійснюватися інтеграція дітей з особливими освітніми потребами (далі – ООП) у освітній інклюзивний простір закладів освіти.

Під впливом різних факторів (перинатальна патологія, соціально-психологічні, генетичні, харчові фактори, несприятливі фактори зовнішнього середовища, органічні ураження мозку, особливості нейроанатомії та нейрофізіології тощо) щороку кількість дітей з ООП збільшується. Порівняємо кількісні показники осіб з ООП різних освітніх категорій виявлених у 2019 та 2020 роках. За результатами державної статистичної звітності (Форма №1-ІРЦ, що затверджена Наказом МОН України 05 червня 2019 року №1069 (за погодженням з Держстатом) загальна кількість дітей, що пройшли комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку дитини і перебувають на обліку в ІРЦ Полтавської області, у 2020 році збільшилася на 1472 особи (у порівнянні з 2019 роком): дітей дошкільного віку – на 671 особу, шкільного віку – на 801 особу.

Педагогічні працівники, які займаються організацією освітнього процесу в умовах інклюзії дітей з ООП різних вікових груп, у своїй діяльності керуються низкою **нормативно-правових документів**:

1. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII (Редакція станом на 10.07.2021).

2. Закон України «Про дошкільну освіту» від 11.07.2001 № 2628-III, зі змінами внесеними згідно Закону України № 978-IX від 05.11.2020.

3. Закон України «Про повну загальну середню освіту» від 16.01.2020 № 463-IX, зі змінами внесеними згідно Закону України № 1385-IX від 13.04.2021.

4. Закон України «Про професійну (професійно-технічну) освіту» від 10.02.1998 № 103/98-ВР, зі змінами внесеними згідно Закону України № 990-IX від 05.11.2020.

5. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо доступу осіб з особливими освітніми потребами до освітніх послуг» від 6 вересня 2018 р. № 2541-VIII.

6. Наказ МОН України від 25.04.2013 № 466 (Про затвердження Положення про дистанційне навчання), зі змінами внесеними згідно Наказу МОН України № 1115 від 08.09.2020.

7. Наказ МОН України від 08.06.2018р. № 609 (Про затвердження примірного положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти).

8. Наказ МОН України від 23.04.2018 № 414 (Про затвердження Типового переліку допоміжних засобів для навчання (спеціальних засобів корекції психофізичного розвитку) осіб з особливими освітніми потребами, які навчаються в закладах освіти), зі змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки № 1281 від 16.10.2020.

9. Наказ МОН України від 10.07.2019р. № 955 (Про внесення змін до наказу Міністерства освіти і науки України № 8 від 12 січня 2016 року).

10. Наказ МОН України від 08.09.2020 № 1115 (Деякі питання організації дистанційного навчання) (Про затвердження Положення про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти).

11. Наказ МОЗ України від 25.09.2020 № 2205 (Санітарний регламент для закладів загальної середньої освіти).

12. Постанова Кабінету Міністрів України від 10.04.2019р. № 530 (Про затвердження Порядку організації діяльності інклюзивних груп у закладах дошкільної освіти).

13. Постанова Кабінету Міністрів України від 15.08.2011р. № 872, із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 588 від 09.08.2017 (Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах).

14. Постанова Кабінету Міністрів України від 09.08.2017р. № 588 (Про внесення змін до Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах).

15. Постанова Кабінету Міністрів України від 10.07.2019р. № 636 (Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах професійної (професійно-технічної) освіти).

16. Постанова Кабінету Міністрів України від 27.02.2019 р. № 129 (Деякі питання використання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами у 2019 році).

17. Постанова КМ України № 765 від 21 липня 2021 р. («Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо організації навчання осіб з особливими освітніми потребами»).

18. Постанова КМ України № 545 від 12 липня 2017 р. («Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр»), із змінами внесеними згідно з Постановами КМ № 983 від 21.10.2020, № 765 від 21.07.2021 та інші нормативно-правові документи.

Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII дає визначення основних понять щодо організації інклюзивної освіти (п.1):

✓ особа з особливими освітніми потребами – особа, яка потребує додаткової постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі з метою забезпечення її права на освіту;

✓ інклюзивне навчання – система освітніх послуг, гарантованих державою, що базується на принципах недискримінації, врахування багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників;

✓ інклюзивне освітнє середовище – сукупність умов, способів і засобів їх реалізації для спільного навчання, виховання та розвитку здобувачів освіти з урахуванням їхніх потреб та можливостей;

✓ індивідуальна освітня траєкторія – персональний шлях реалізації особистісного потенціалу здобувача освіти, що формується з урахуванням його здібностей, інтересів, потреб, мотивації, можливостей і досвіду, ґрунтується на виборі здобувачем освіти видів, форм і темпу здобуття освіти, суб'єктів освітньої діяльності та запропонованих ними освітніх програм, навчальних дисциплін і рівня їх складності, методів і засобів навчання. Індивідуальна освітня траєкторія в закладі освіти може бути реалізована через індивідуальний навчальний план;

✓ індивідуальна програма розвитку – документ, що забезпечує індивідуалізацію навчання особи з особливими освітніми потребами, закріплює перелік необхідних психолого-педагогічних, корекційних потреб/послуг для розвитку дитини та розробляється групою фахівців з обов'язковим залученням батьків дитини з метою визначення конкретних навчальних стратегій і підходів до навчання;

✓ індивідуальний навчальний план – документ, що визначає послідовність, форму і темп засвоєння здобувачем освіти освітніх компонентів освітньої програми з метою реалізації його індивідуальної освітньої траєкторії та розробляється закладом освіти у взаємодії із здобувачем освіти за наявності необхідних для цього ресурсів;

✓ корекційно-розвиткові послуги (допомога) – комплексна система заходів супроводження особи з особливими освітніми потребами у процесі навчання, спрямованих на корекцію порушень шляхом розвитку особистості, її пізнавальної діяльності, емоційно-вольової сфери та мовлення;

✓ психолого-педагогічні послуги – комплексна система заходів з організації освітнього процесу та розвитку особи з особливими освітніми потребами, що передбачені індивідуальною програмою розвитку та надаються педагогічними працівниками закладів освіти, інклюзивно-ресурсних центрів, іншими фахівцями;

✓ психолого-педагогічний супровід – комплексна система заходів з організації освітнього процесу та розвитку дитини, передбачених індивідуальною програмою розвитку;

✓ розумне пристосування – запровадження, якщо це потрібно в конкретному випадку, необхідних модифікацій і адаптацій з метою забезпечення реалізації особами з особливими освітніми потребами конституційного права на освіту нарівні з іншими особами;

✓ універсальний дизайн у сфері освіти – дизайн предметів, навколишнього середовища, освітніх програм та послуг, що забезпечує їх максимальну придатність для використання всіма особами без необхідної адаптації чи спеціального дизайну.

Одним із основних завдань законодавства України про дошкільну освіту є забезпечення права дитини, у тому числі дитини з ООП, на доступність і безоплатність здобуття дошкільної освіти (**Закон України «Про дошкільну освіту» від 11.07.2001 № 2628-III**, ст.2).

Згідно **Закону України «Про професійну (професійно-технічну) освіту» від 10.02.1998 № 103/98-ВР** важливим напрямом діяльності закладу професійної (професійно-технічної) освіти вважається організація харчування здобувачів освіти з числа дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, осіб з їх числа, осіб з інвалідністю, осіб з ООП, дітей, які мають статус дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій і збройних конфліктів, дітей із числа внутрішньо переміщених осіб та дітей із сімей, які отримують допомогу відповідно до Закону України «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям», дітей з числа осіб, визначених у статті 10 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» (ст.22). «Особи мають право повторно безоплатно на тому самому рівні здобувати професійну (професійно-технічну) освіту за іншою кваліфікацією, професією (групою професій), спеціальністю на умовах конкурсу для державного (регіонального) замовлення у державних і комунальних закладах професійної (професійно-технічної) освіти, у тому числі особи, які здобувають освіту у закладах професійної (професійно-технічної) освіти зі специфічними умовами навчання, якщо за

станом здоров'я вони втратили можливість виконувати роботу за отриманою раніше кваліфікацією, що підтверджується висновком медико-соціальної експертної комісії» (ст.5).

Положення про дистанційне навчання (затверджене Наказом МОН України від 25.04.2013 № 466) поширюється на дистанційне навчання у:

- закладах професійної (професійно-технічної) освіти;
- закладах вищої освіти;
- закладах післядипломної освіти або структурних підрозділах закладів вищої освіти, наукових і освітньо-наукових установ, що здійснюють післядипломну освіту (п.1.3).

Навчання осіб із ООП (у тому числі з порушеннями зору, слуху, опорно-рухового апарату, психічними розладами) передбачає залучення додаткових технологій дистанційного навчання при здійсненні всіх видів підготовки, включаючи професійно-практичну, з урахуванням особливостей розвитку учнів (вихованців) (п.4.3).

Положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти (затверджене Наказом МОН України від 08.06.2018р. № 609) визначає основні принципи, завдання та функції, а також порядок організації діяльності команди психолого-педагогічного супроводу дітей з ООП, які здобувають освіту в умовах інклюзивного навчання в закладах загальної середньої та дошкільної освіти.

Відповідно до ***Наказу МОН України від 23.04.2018 № 414 (Про затвердження Типового переліку допоміжних засобів для навчання (спеціальних засобів корекції психофізичного розвитку) осіб з особливими освітніми потребами, які навчаються в закладах освіти)*** до переліку обладнання загального корекційного призначення додали 3D принтер (п.1.11), 3D сканер (п.1.12), комплект обладнання для лінгафонного класу (п.1.13); інтерактивну LCD або LED панель для корекційно-розвиткових занять (п.2.5), мультимедійний проектор з короткофокусним об'єктивом та інтерактивними функціями (за необхідності – з маркерною дошкою або екраном) (п.2.6). До обладнання для осіб з порушеннями опорно-рухового апарату та осіб зі складною структурою порушення включили зовнішню комп'ютерну кнопку (п.1.6), комп'ютерний ролер (п.1.7), клавіатуру адаптовану, з великими кнопками (п.1.8). До списку корекційних засобів навчання для осіб з тяжкими порушеннями мовлення, з порушенням опорно-рухового апарату та осіб з інтелектуальними порушеннями, в тому числі з розладами аутистичного спектра додали наочні посібники/матеріали, робочі зошити (п.2.20), мобільний комунікатор (п.3.9), комунікатор (п.3.10).

Положення про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти (затверджене Наказом МОН України від 08.09.2020 № 1115) визначає механізм забезпечення здобуття повної загальної середньої освіти за дистанційною формою, а також використання технологій дистанційного навчання під час організації здобуття освіти за різними формами в закладах освіти, які забезпечують здобуття повної загальної середньої освіти. Дистанційне навчання осіб із ООП здійснюється з урахуванням індивідуальної програми розвитку. Дистанційне навчання осіб із ООП може передбачати залучення допоміжних технологій дистанційного навчання (озвучування даних з екрану, голосове введення тексту, субтитри, клавіатури зі спеціальними можливостями тощо) з урахуванням індивідуальних потреб, можливостей, здібностей та інтересів таких осіб. Освітній процес під час дистанційного навчання осіб з ООП забезпечується за участі асистента вчителя та/або асистента учня (розділ 1, п.10). Технології дистанційного навчання під час організації здобуття освіти за різними формами можуть використовуватися для забезпечення проведення (надання) додаткових психолого-педагогічних і корекційно-розвиткових занять (послуг) для осіб з ООП (під час надзвичайних обставин, а також у разі відсутності фахівців із проведення (надання) таких занять (послуг) із числа працівників закладу освіти і неможливості організувати проведення (надання) таких занять (послуг) залученими фахівцями в населеному пункті, де проживає учень) (розділ 3, п.2.6). Якщо під час надзвичайних обставин для осіб з ООП, зважаючи на порушення або інші особливості їх розвитку, не може бути проведено оцінювання результатів навчання з використанням технологій дистанційного навчання, таке оцінювання може здійснюватися очно після завершення/послаблення карантинних обмежень (у межах навчального року або до початку нового навчального року) (розділ 3, п.4). Додаткові психолого-педагогічні та корекційно-розвиткові заняття (послуги) з використанням технологій дистанційного навчання можуть проводитися (надаватися) для осіб з ООП, які здобувають освіту за очною формою в інклюзивних класах (групах). Проведення (надання) таких занять (послуг) здійснюється за погодженням з батьками (одним із них) згідно з індивідуальною програмою розвитку з урахуванням індивідуальних потреб і можливостей особи з ООП. Графік проведення (надання) додаткових психолого-педагогічних і корекційно-розвиткових занять (послуг) із використанням технологій дистанційного навчання затверджується керівником закладу освіти (розділ 3, п.5). Системотехнічне забезпечення дистанційного навчання в закладі освіти включає програмне забезпечення загального та спеціального призначення (у тому числі для осіб з особливими

потребами), яке має бути ліцензійним або побудованим на програмних продуктах з відкритими кодами (розділ 4, п.2).

У **Наказі МОЗ України від 25.09.2020 № 2205 (Санітарний регламент для закладів загальної середньої освіти)** відзначено, що місця для учнів із ООП обладнуються відповідно до потреб дитини (п.13).

Згідно **Постанови КМ України № 765 від 21 липня 2021 р. («Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо організації навчання осіб з особливими освітніми потребами»)**:

✓ послуги, передбачені пунктом 29 (**постанова Кабінету Міністрів України від 27 серпня 2010 р. № 796 «Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надаватися закладами освіти, іншими установами та закладами системи освіти, що належать до державної і комунальної форми власності»**) зазначеного переліку, надаються на безоплатній основі особам з інвалідністю, особам з числа дітей-сиріт, позбавлених батьківського піклування.

✓ інклюзивно-ресурсні центри (далі – ІРЦ) мають право надавати платні послуги з проведення комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку особам з ООП старше 18 років, які здобувають освіту (**постанова Кабінету Міністрів України від 27 серпня 2010 р. № 796 «Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надаватися закладами освіти, іншими установами та закладами системи освіти, що належать до державної і комунальної форми власності»**, п.1.29).

✓ з 1 січня 2022 р. педагогічним працівникам ІРЦ встановлюється надбавка в розмірі не менше 25 відсотків (**постанова Кабінету Міністрів України від 23 березня 2011 р. № 373 «Про встановлення надбавки педагогічним працівникам закладів дошкільної, позашкільної, загальної середньої, професійної (професійно-технічної), вищої освіти, інших установ і закладів незалежно від їх підпорядкування»**, п.1).

✓ У **Положенні про інклюзивно-ресурсний центр, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 12 липня 2017 р. № 545**, вводяться нові поняття (автоматизована система інклюзивно-ресурсних центрів, комплексна оцінка, мобільний інклюзивно-ресурсний центр, освітні труднощі, підтримка в освітньому процесі, філія інклюзивно-ресурсного центру) та дається їх визначення.

✓ ІРЦ може мати у своїй структурі філію (філії). ІРЦ може організовувати власну діяльність з використанням мобільного ІРЦ. Кілька засновників можуть прийняти спільне рішення про утворення ІРЦ та укласти договір про спільну діяльність або засновницький договір у порядку, визначеному законодавством. Сільські, селищні, міські ради можуть утворювати інклюзивно-ресурсні центри, забезпечувати та організовувати їх діяльність відповідно до Закону України «Про співробітництво територіальних громад» (***Положення про інклюзивно-ресурсний центр, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 12 липня 2017 р. № 545, п.3).***

✓ Органи управління у сфері освіти обласних, Київської та Севастопольської міських держадміністрацій здійснюють координацію діяльності ІРЦ, контроль за дотриманням ними актів законодавства та Положення (***Положення про інклюзивно-ресурсний центр, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 12 липня 2017 р. № 545, п.5).***

✓ Загальна площа ІРЦ становить не менш як 50 кв. метрів. Приміщення ІРЦ облаштовуються кімнатою для прийому громадян, ресурсною кімнатою та кабінетами фахівців (консультантів) ІРЦ відповідно до його штатного розпису, затвердженого засновником, а також залом для занять з лікувальної фізкультури (***Положення про інклюзивно-ресурсний центр, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 12 липня 2017 р. № 545, п.6).***

✓ У разі обслуговування дітей з ООП з інших адміністративно-територіальних одиниць або територіальних громад ІРЦ не пізніше 15 числа наступного місяця з дня їх звернення інформує про них засновника та відповідний орган управління освітою. У такому разі діяльність ІРЦ організовується в одній із форм співробітництва, визначених Законом України «Про співробітництво територіальних громад».

✓ З іншими змінами внесеними до ***Положення про інклюзивно-ресурсний центр, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 12 липня 2017 р. № 545*** Ви можете ознайомитися за посиланням: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/765-2021-%D0%BF#top>.

Відповідно до ***Постанови КМ України № 545 від 12 липня 2017 р. («Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр»)***, зі

змінами внесеними згідно з Постановами КМ № 983 від 21.10.2020, № 765 від 21.07.2021 інклюзивно-ресурсний центр є установою, що утворюється з метою забезпечення права осіб з ООП на здобуття дошкільної та загальної середньої освіти, в тому числі у закладах професійної (професійно-технічної), фахової передвищої освіти та інших закладах освіти, які забезпечують здобуття освіти, шляхом проведення комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку особи та забезпечення їх системного кваліфікованого супроводу (п.1).

На сьогодні у Полтавській області створено 29 ІРЦ, де працюють сурдопедагоги, тифлопедагоги, олігофренопедагоги, психологи, логопеди та інші фахівці.

Одним із основних завдань ІРЦ є участь педагогічних працівників ІРЦ в командах психолого-педагогічного супроводу дитини з ООП у закладах загальної середньої та дошкільної освіти, а також психолого-педагогічних консилиумах спеціальних закладів загальної середньої освіти з метою моніторингу динаміки розвитку дитини не рідше, ніж двічі на рік (п.8.3). Якщо дитина з ООП здобуває дошкільну або загальну середню освіту, до заяви можуть додаватися: психолого-педагогічна характеристика дитини, зошити з навчальних предметів, документи щодо додаткових обстежень дитини; копія протоколу засідання команди психолого-педагогічного супроводу дитини з ООП із зазначенням потреби щодо продовження тривалості здобуття освіти (п.13). У разі надання рекомендації команди психолого-педагогічного супроводу дитини з ООП у закладах загальної середньої та дошкільної освіти, психолого-педагогічного консилиуму спеціального закладу загальної середньої освіти щодо наявності успіхів або труднощів у засвоєнні дитиною освітньої програми; визначення потреби у продовженні тривалості здобуття освіти особами з ООП, що здобувають загальну середню освіту фахівцями ІРЦ проводиться повторна комплексна оцінка (п.34). За результатами повторної комплексної оцінки складається висновок про повторну психолого-педагогічну оцінку розвитку дитини (додаток 6), що є основою для розроблення індивідуальної програми розвитку дитини з ООП, надання їй психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг, у разі потреби продовження тривалості здобуття освіти особами з ООП, що здобувають загальну середню освіту (п.37).

Зразки оформлення висновку про комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку дитини та висновку про повторну психолого-педагогічну оцінку розвитку дитини мають деякі зміни, з якими можна ознайомитися за посиланням: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/545-2017-%D0%BF#n11>

*Завідувач ресурсного центру
підтримки інклюзивної освіти
Русіна К.В.*